

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ПІСЛЯ ЙОГО РОЗШИРЕННЯ

REGIONAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION AFTER ITS ENLARGEMENT

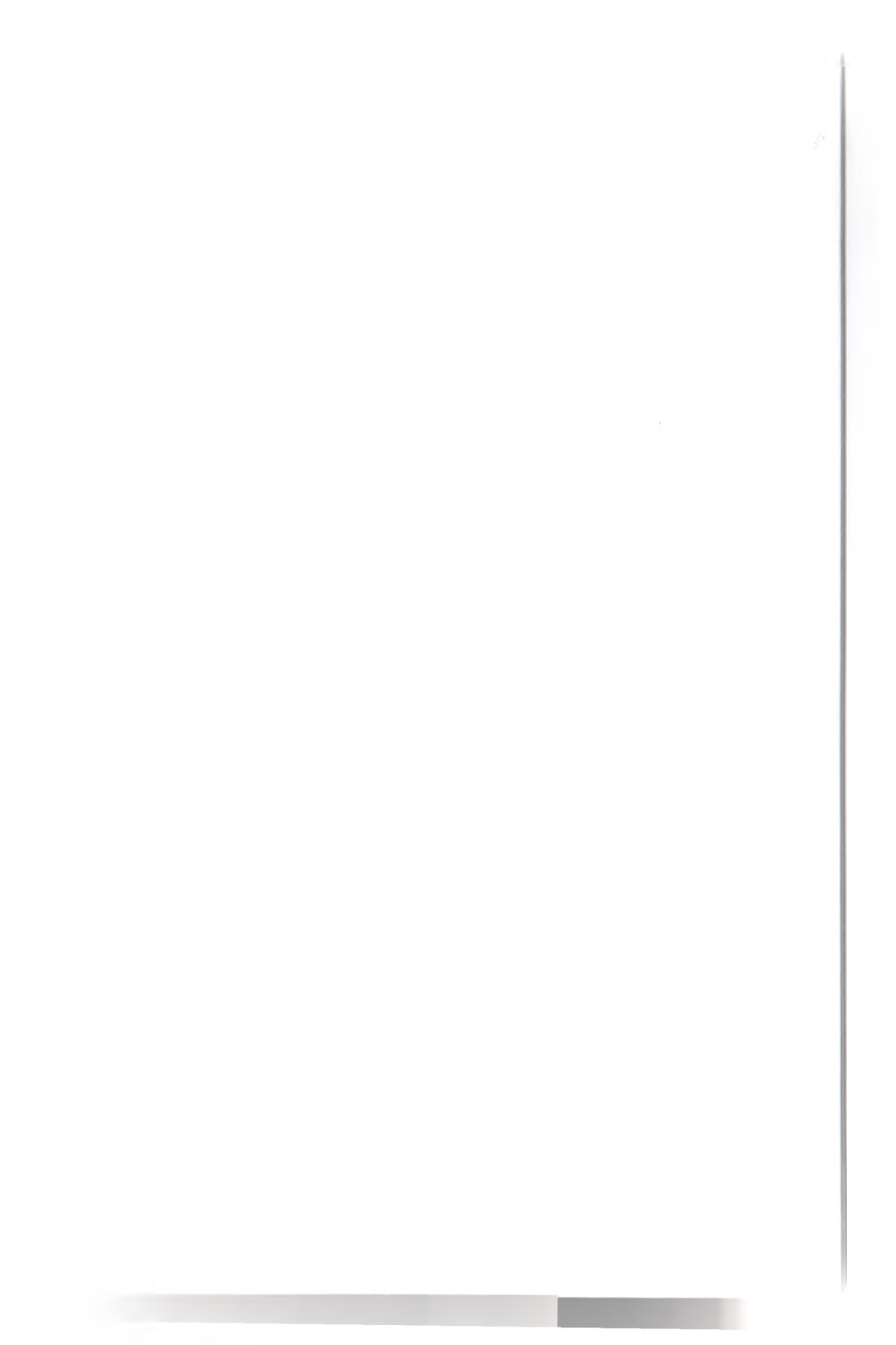
*МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР
INTERNATIONAL WORKSHOP*

Konrad
Adenauer-
Stiftung

Національний інститут стратегічних досліджень
(Закарпатський філіал)

Фонд Конрада Аденауера
Представництво в Україні

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ПІСЛЯ ЙОГО РОЗШИРЕННЯ

Ужгород · Видавництво "Ліра" · 2004

ББК 66.4(о)

Р 32

УДК 327.7

Збірник містить матеріали міжнародного семінару з теми "Регіональна політика ЄС після його розширення", проведеного 9-10 червня 2004 року Закарпатським філіалом Національного інституту стратегічних досліджень та Представництвом Фонду Конрада Аденауера в Україні. У засіданні взяли участь експерти та науковці академічних інституцій, аналітичних центрів України, Угорщини, Словаччини, Російської Федерації, Німеччини, представники дипломатичних місій, керівники Закарпатської облдержадміністрації та обласної ради. Обговорювалися питання регіональної політики Європейського Союзу після його розширення, виклики та можливості для розвитку транскордонного співробітництва в умовах розширеного ЄС, роль Карпатського Єврорегіону як інструмента мінімізації негативних наслідків процесу розширення Європи.

Редакційна колегія:

Власюк О.С. – доктор економічних наук;
Ковальова О.О. – доктор політичних наук;
Мітряєва С.І. – кандидат історичних наук;
Приходько В.О. – кандидат історичних наук;
Рудяков П.М. – доктор філологічних наук.

Видання здійснено за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні

Електронна версія: [http// www.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua)

При повному або частковому відтворенні матеріалів цієї публікації посилання на видання обов'язкове.

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам.

ISBN 966-8266-05-6

Національний інститут стратегічних досліджень, Закарпатський філіал, 2004.
© Фонд Конрада Аденауера, Представництво в Україні, 2004.

Список учасників

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ:

1. **САБУРОВА Людмила**, аташе Генерального консульства Російської Федерації в м. Львів
2. **ХОТЬКОВА Єлена**, завідувач відділу Російського інституту стратегічних досліджень РАН
3. **ЧУПЛИГІН Александр**, Генеральний консул Російської Федерації в м. Львів

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА:

4. **БЕНЧ Владімір**, директор Пряшівського відділення Дослідницького центру Словацької асоціації зовнішньої політики
5. **БІГАНІЧ Міхал**, Генеральний консул Словацької Республіки в м. Ужгород

УГОРСЬКА РЕСПУБЛІКА:

6. **БАРАНІ Бийла**, керівник Дебреценського відділення Центру регіональних досліджень Інституту "ALFЦLD" Угорської академії наук
7. **ВАРГА Аттіла**, консул Угорської Республіки в м. Ужгород
8. **ГОРВАТ Дюла**, генеральний директор Інституту регіональних досліджень Угорської академії наук
9. **ДАНЧ Ласло**, експерт Дебреценського відділення Центру регіональних досліджень Інституту "ALFЦLD" Угорської академії наук
10. **САБО Дюла**, експерт Дебреценського відділення Центру регіональних досліджень Інституту "ALFЦLD" Угорської академії наук
11. **САБО Отто**, Генеральний консул Угорської Республіки в м. Ужгород
12. **ШОМОДІ Ласло**, консул Угорської Республіки в м. Ужгород

39. **МАКСИМЕНКО Ольга**, науковий співробітник Інституту регіональних та євроінтеграційних досліджень "ЄвроРегіо Україна"
40. **МАРЧЕНКО Ніна**, головний спеціаліст Національного інституту стратегічних досліджень
41. **МІКЛОВДА Василь**, декан економічного факультету УжНУ, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор
42. **МІТРЯЄВА Світлана**, директор Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень
43. **МУЗИЧУК Оксана**, виконавчий директор Агенції регіонального розвитку і європейської інтеграції
44. **НАГІРНИЙ Володимир**, експерт Центру миру, конверсії та зовнішньої політики України
45. **НОСА Наталія**, начальник управління з питань транскордонного співробітництва Закарпатської обласної державної адміністрації
46. **ОГНІВЕЦЬ Інна**, Генеральний консул України в м. Пряшів
47. **ОТОВЧИЦЬ Вікторія**, викладач Мукачівського державного технологічного інституту
48. **ПАНОВ Ален**, представник України в Карпатському Євросережі, заступник Ужгородського міського голови
49. **ПАРОВОННА Валентина**, голова правління Карпатського Фонду транспортних інфраструктур "Транспорт"
50. **ПАЦКАН Юлія**, референт Фонду "Європейський дім"
51. **ПЕТРИЩЕ Петро**, Перший секретар представництва МЗС України в м. Ужгород
52. **ПИСАРЕНКО Світлана**, професор Інституту регіональних досліджень НАН України
53. **ПЛАШКІН Ігор**, радник керівника представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні
54. **ПОДОЛЬСЬКИЙ Костянтин**, експерт Фонду "Європейський Дім"
55. **ПРИХОДЬКО Володимир**, генеральний директор спеціальної економічної зони "Закарпаття"
56. **ПУГАЧЕВСЬКА Катерина**, доцент Мукачівського державного технологічного інституту

57. **РИЧИК Лариса**, начальник Головного управління економіки та з питань європейської інтеграції Закарпатської обласної державної адміністрації
58. **РОГАЧ Іван**, заступник голови Закарпатської обласної державної адміністрації
59. **РОЖКОВ Олексій**, заступник начальника управління співробітництва з ЄС в рамках програми TACIS та країнами Європи, заступник виконавчого директора Національного координаційного бюро (НКБ) програми TACIS Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України
60. **РУДЯКОВ Павло**, завідувач відділу європейської інтеграції Національного інституту стратегічних досліджень
61. **РЯБЦЕВА Наталія**, директор Департаменту координації міжнародної технічної допомоги, начальник управління співробітництва з ЄС в рамках програми TACIS та країнами Європи, Виконавчий директор Національного координаційного бюро (НКБ) програми TACIS, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України
62. **СЕМБЕР Степан**, директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України
63. **СЕРГІЄНКО Тетяна**, викладач історичного факультету Ужгородського національного університету
64. **СТУДЕНЯК Петро**, викладач факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету
65. **ТОВКАНЕЦЬ Ганна**, заступник декана Мукачівського державного технологічного інституту
66. **ТОВКАНЕЦЬ Сергій**, викладач Мукачівського державного технологічного інституту
67. **ТОРПОІ Йосиф**, директор Українсько-угорського центру регіонального розвитку
68. **ЧЕРЛЕНЯК Іван**, завідувач відділу Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень
69. **ЧУЧКА Іван**, завідувач кафедри, доцент Мукачівського державного технологічного інституту
70. **ШПЕНИК Отто**, директор Інституту електронної фізики НАН України, член-кореспондент НАН України

Володимир ПРИХОДЬКО

Кандидат історичних наук

У рамках визначеного питання хотів би проаналізувати *системні проблеми Карпатського Євrorегіону після розширення ЄС*. Вступ країн Центральної та Східної Європи з 1 травня 2004 р. до складу ЄС суттєво вплинув на роль і місце Карпатського Євrorегіону в системі співробітництва України із західними сусідами та Євросоюзом в цілому. Найважливіше те, що з геополітичного погляду змінився статус самого Карпатського Євrorегіону.

Якщо до розширення ЄС євrorегіон в основному виконував дещо *звужену локальну функцію організації транскордонної інтеграції* прикордонних адміністративно-територіальних одиниць держав Карпатського басейну, то після вступу РП, СР і УР до ЄС він починає відігравати принципово нову роль – *вищої організаційної форми транскордонного співробітництва* на нових східних кордонах Євросоюзу із безпосередніми сусідами, в т. ч. Україною. Розвиток євrorегіональної співпраці на цьому напрямі перетворився у невід'ємну складову частину загальної східної стратегії ЄС і уже не є тільки справою межуючих з Україною держав-учасниць євrorегіону, а європейської спільноти в цілому.

У цьому сенсі варто вважати геополітичні зміни, що відбулися чи навіть лише відбуваються зараз, позитивним стимулом до розвитку і вдосконалення співробітництва в рамках Карпатського Євrorегіону. Більш високий, ніж раніше, статус євrorегіону – реальний вихід його, наприклад, на рівень уже системи відносин між Україною і ЄС, а не тільки дво- або багатосторонніх міждержавних зв'язків України з сусідами, обумовлює досить тривале подальше існування Карпатського Євrorегіону.

Це засвідчує, що *“катастрофічні” прогнози* про можливість згортання транскордонного співробітництва через Карпатський Євrorегіон після вступу деяких центральноєвропейських держав

до Євросоюзу не мають під собою ніяких підстав. Навпаки, як країни-сусіди, так і ЄС у цілому настоюють зараз на розширенні євро-регіональної співпраці з Україною. Загалом, транскордонне співробітництво розглядається ними як один із найбільш перспективних напрямів в взаємодії з українською державою з метою включення її до загальноєвропейських інтеграційних процесів. Відповідно і Україна вважає розвиток транскордонних і єврорегіональних зв'язків на західному напрямі додатковим вагомим "інтеграційним містком" власного наближення до ЄС.

Є також ряд інших нових позитивних моментів, які сприятимуть подальшому існуванню Карпатського Єврорегіону. Насамперед слід зазначити, що з наближенням дати вступу РП, СР і УР до ЄС суттєво змінився підхід центральних державних органів цих країн та й України до єврорегіону і транскордонного співробітництва. Проблеми функціонування Карпатського та інших єврорегіонів піднято на загальнодержавній та міждержавній рівень. *Албанський Єврорегіон отримав і загальноєвропейське визнання.*

У момент заснування Карпатського Єврорегіону (1993 р.), наприклад, попри певні сумніви в доцільності, ефективності та суттєвості цієї ідеї, український центр благословив створення першого в Україні західних областей молодій Українській державі єврорегіонального об'єднання. Але потім, впродовж 1990-х років центральні державні органи України обрали в основному своєрідну позицію "спостерігача" процесів розвитку Карпатського Єврорегіону.

Найбільш українським областям – учасницям єврорегіону годі було сподіватися хоча б на незначну матеріально-фінансову підтримку центру в розвитку транскордонних міжрегіональних зв'язків. Тоді за кризового стану економік периферійних прикордонних областей, як і навісного народного господарства України в цілому, неможливо підняти достатні кошти для побудови системи транскордонних економічних зв'язків як єдиної міцної бази тривалої євро-регіональної співпраці.

Учасність українських областей в роботі Карпатського Єврорегіону серединами 1990-х років вимушено обмежилася акціями

переважно загальнополітичного, етнополітичного, екологічного, культурного і гуманітарного характеру. Соромно згадати, але були моменти, коли українські області не здатні були навіть сплатити погоджені мінімальні внески на функціонування структур Карпатського Єврорегіону.

Благодійні західні фонди та інституції не могли безкінечно нести тягар організаційно-фінансових затрат єврорегіону. Новостворений Карпатський Фонд з самого початку не мав ретельно продуманої стратегії фінансування єврорегіональної активності, розпорошивши значну частину наявних коштів на мікропроекти не завжди пріоритетного характеру. Лише зараз фонд починає концентроване фінансування масштабніших проектів більш довготривалого плану.

Досвіду залучення коштів із спеціалізованих фондів Європейського Союзу в учасників Карпатського Єврорегіону було замало. А якщо це і вдавалося, то не на загальній багатосторонній єврорегіональній основі, а переважно на індивідуальному принципі кожною із адміністративних одиниць окремо і, лише інколи – спільно із закордонним партнером.

Безумовно, фінансові негаразди, особливо з українського боку, не завжди грали головну гальмуючу роль в розвитку співробітництва в рамках Карпатського Єврорегіону. Чимале стримуюче значення мав недосконалий організаційний менеджмент єврорегіонального співробітництва. Керівні структури єврорегіону в особі Ради представників місцевих органів державної влади і самоврядування областей-учасниць були певним чином дистанційовані від виконавчих єврорегіональних ланок – Секретаріату, представництв тощо. І, мабуть, найголовніше – рідко коли партнерами по єврорегіону, особливо зарубіжними в стосунках з українськими областями-учасницями транскордонне співробітництво в Карпатському Єврорегіоні розглядалося в якості одного із видів (точніше, рівнів) загальноєвропейської інтеграції. Воно мало скоріше характер міжрегіональної співпраці прикордонних адміністративно-територіальних одиниць на двосторонній, рідше – багатосторонній основі.

Тільки з явним перебільшенням можна стверджувати, що Карпатський Єврорегіон сформувався як транскордонна цілісність. А про принаймні хоча б часткову самоідентифікацію жителів областей-учасниць з цим єврорегіональним об'єднанням і згадувати не варто. У даному напрямі не було зроблено жодних пропагандистських і рекламно-просвітницьких кроків. Елементарна річ, наприклад, у невеликій Словаччині на заході, півночі і півдні уже давно під найменуванням населених пунктів на дорожніх знаках міститься окрема невелика табличка з позначенням до якого єврорегіону входить це поселення. Правда, у Східній Словаччині, котра є частиною Карпатського Єврорегіону, таких написів не спостерігається.

Однак найбільшими стримуючими чинниками розвитку співробітництва в рамках Карпатського Єврорегіону до теперішнього часу були *фактори системного характеру*. З-поміж них, чималу гальмуючу роль грав різний, інколи навіть принципово, рівень реформування в країнах, прикордонні адміністративно-територіальні одиниці яких входять до єврорегіону. З одного боку, Польща і Угорщина значно випереджали сусідів за темпами і глибиною суспільно-політичних та ринкових реформ. Вони в 1999 р. стали повноправними членами НАТО. Словаччина в 1990-ті роки дещо загальмувала перетворення і скотилася до ізоляціонізму. Було навіть заблоковано участь східнославацьких округів та країв у роботі Карпатського Єврорегіону. Лише з 1998 р. словацька сторона прискорила системні перетворення і активізувала єврорегіональне співробітництво. Завдяки цілеспрямованим діям ЄР зуміла реформно наздогнати РП та УР і разом з ними вступити 1 травня 2004 р. до ЄС. Румунія і Україна, навпаки, далеко не виправдали реформних сподівань. І все ж румунська сторона має шанс вступити до Євросоюзу в 2007 р., а Україна поки що залишається поза ЄС. Тобто, системний реформний розрив і надалі небажано діятиме, особливо в співробітництві західноукраїнських областей із зарубіжними партнерами по Карпатському Єврорегіону.

Системні відмінності торкаються у першу чергу сфери економічного транскордонного співробітництва. Ринкова регіональна економіка і послідовно не реформоване, з присутністю адміністратив-

ного втручання, регіональне господарство мають замало пунктів стикування. На такій базі майже неможливо створити ідеальну систему економічних взаємозв'язків, які вели б до формування цілісного в господарському сенсі міжнародного транскордонного регіону.

З іншого боку, реформні відмінності не дозволили реалізувати в рамках Карпатського Єврорегіону обов'язкову вимогу загальноєвропейських інституцій щодо розвитку транскордонного, єврорегіонального співробітництва – координацію концепцій соціально-економічного розвитку прикордонних територій. Після тривалих зусиль це нарешті зроблено лише на українсько-угорському рівні. Закарпатська область України та область Саболч-Сатмар-Берет Угорщини в 2003 р. зуміли погодити рамкову стратегію соціально-економічного розвитку. На міждержавному українсько-словацькому рівні у 2004 р. ведеться робота із створення договірної основи для спільного просторового планування суміжних прикордонних територій двох країн. Але це – лише перші кроки, та й то тільки двостороннього характеру, а не системні багатосторонні дії всіх учасників єврорегіону.

Безумовно, навіть інтегрована в міжнародному транскордонному плані економічна система єврорегіону не може бути автаркією, а складається із регіональних економік, кожна з яких є невід'ємною частиною конкретної національно-державної народногосподарської системи. Та, мусимо визнати, що польські, словацькі і угорські учасники Карпатського Єврорегіону після вступу РП, СР і УР до єдиного внутрішнього ринку ЄС без бар'єрів матимуть кращі умови для транскордонного інтегрування регіональних господарських комплексів, ніж, наприклад, українські, котрі опинилися за новими східними кордонами Євросоюзу.

Не маючи власного міцного економічного підґрунтя, за роки свого існування Карпатський Єврорегіон не зміг досягти і бажаного соціально-економічного ефекту. Зараз ні одна з адміністративно-територіальних одиниць – учасниць єврорегіону не може переконливо стверджувати, що хоча б якісь позитивні господарські зрушення та ріст життєвого рівня населення відбулися *завдяки євро-регіональній співпраці*. А поки ця форма транскордонного співро-

вітництва не матиме реальної економічної і соціальної віддачі насамперед для рядових громадян, які мешкають на території євро-регіону, годі говорити про її ефективність та перспективність.

У цілому на сучасному етапі в розвитку Карпатського Євросоюзу після розширення Євросоюзу настав *переломний момент*, коли від переважно *політико-декларативного* євро регіонального співробітництва необхідно прискорено переходити до *пріоритетів економічної співпраці і реалізації конкретних спільних господарських транскордонних проектів*.

Інна ОГНІВЕЦЬ

Насамперед, дозвольте подякувати організаторам міжнародного семінару за надану можливість виступити перед поважними учасниками цього заходу, який присвячений одному з *пріоритетних напрямків відносин між Україною та суміжними країнами – регіональній політиці Європейського Союзу після його розширення*. Окремі слова подяки хотілося б висловити представникам країн-членів ЄС за підтримку і розуміння євроінтеграційних прагнень України.

Україна, як й інші країни Центрально-Східноєвропейського регіону, переживає надзвичайно складний і багато в чому вирішальний період історичного розвитку. Цей рік позначився черговим етапом кардинальних геополітичних змін на карті Європи. Частина країн єдиного в географічному, історичному та культурному відношенні регіону ЦЄС стали членами Європейського Союзу, інші продовжують рухатися до цієї мети.

Різношвидкісна інтеграція України та інших країн Східної та Центральної Європи до ЄС, безперечно, позначається і позначатиметься на відносинах між країнами в таких сферах співробітництва, як торговельно-економічна, прикордонна, візово-міграційна,

<i>Микола БОТОШ</i>	145
<i>Олексій ВОЛОВИЧ</i>	154
<i>Наталя НОСА</i>	161
<i>Іван ЧУЧКА, Петро СТУДЕНЯК</i>	167
<i>Володимир НАГІРНИЙ</i>	171

III. КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН І ЙОГО РОЛЬ

В УМОВАХ РОЗШИРЕНОГО ЄС	175
--------------------------------------	-----

<i>Ален ПАНОВ</i>	176
<i>Володимир ПРИХОДЬКО</i>	182
<i>Інна ОГНІВЕЦЬ</i>	187
<i>Ласло ДАНЧ, Дюла САБО</i>	191
<i>Іван ЧЕРЛЕНЯК, Іван ВАШКЕБА</i>	208
<i>Тетяна ЛУЖАНСЬКА, Вікторія ОТОВЧИЦЬ</i>	216
<i>Віктор БИРКОВИЧ, Олег ЛЕНДСЛ</i>	224
<i>Ганна ТОВКАНЕЦЬ, Сергій ТОВКАНЕЦЬ</i>	236

Р 32 **Регіональна політика ЄС після його розширення: Аналітичні оцінки/ Нац. ін-т стратегічних досліджень (Закарпатський філіал); Представництво Фонду Конрада Аденауєра в Україні; Ред. колегія: О.С. Власюк, С.І. Мітрьєва (голов. ред.), В.С. Приходько. – Ужгород: Вид-во “Ліра”, 2004. – 244 с.: фото.**

ББК 66.4(о)

УДК 327.7

Наукове видання

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ПІСЛЯ ЙОГО РОЗШИРЕННЯ

Аналітичні оцінки

Оригінал-макет виготовлено у поліграфцентрі “Ліра”
Серія 3Т № 8 від 4 грудня 2000 року,

Верстка та дизайн:
Рената Реш, Сергій Бокотей

Коректор:
Мирослава Токар

Підписано до друку 13.07.2004 р. Формат 63х88/16.
Папір офсетний. Друку офсетний. Ум. друк. арк. 14,18. Замов. № 603.
Гарнітура Times New Roman, OfficynaSansCTT. Тираж 500 прим.

Поліграфцентр “ЛІРА”: 88000, м. Ужгород, вул. Л.Толстого, 12, к.115.
Серія 3Т № 8 від 4 грудня 2000 року.